

XUẤT KHẨU HÀNG NÔNG SẢN SỤT GIẢM: NGUYÊN NHÂN VÀ KHUYẾN NGHỊ GIẢI PHÁP

TS. Nguyễn Văn Thuật

Trung tâm Thông tin và Dự báo kinh tế - xã hội quốc gia

Email: thuat1974@yahoo.fr

Xuất khẩu nông sản là một trong những chính sách thương mại quốc tế quan trọng của nước ta trong quá trình đẩy mạnh hội nhập kinh tế. Nhờ đó, hàng hóa nông sản của nước ta đã và đang tạo dựng được chỗ đứng, cũng như thương hiệu trên thị trường quốc tế, đưa nước ta trở thành một trong những nước xuất khẩu nông sản hàng đầu và là một cường quốc về nông sản trên thế giới,... Tuy nhiên, xuất khẩu nông sản của nước ta còn đứng trước không ít những khó khăn, rào cản khi thâm nhập và duy trì thị trường nước ngoài. Đặc biệt là từ đầu năm đến nay, đầu ra một số mặt hàng nông sản chính xuất khẩu của nước ta lại sụt giảm đáng kể trong khi thị trường tiêu thụ ngoài nước ngày càng được phát triển và mở rộng theo đà của tiến trình hội nhập ngày càng sâu, rộng vào kinh tế toàn cầu. Đó đó, việc làm rõ nguyên nhân cơ bản làm sụt giảm để trên cơ sở đó đưa ra được một số khuyến nghị có tính giải pháp nhằm góp phần đẩy mạnh xuất khẩu, nâng cao giá trị nông sản là đòi hỏi tất yếu của thực tiễn nước ta.

Từ khóa: *Nông sản, nông nghiệp, xuất khẩu, thị trường quốc tế*

1. Đặt vấn đề

Là một nước đi lên từ nông nghiệp bởi có nhiều lợi thế về sản xuất hàng nông sản trong tiến trình hội nhập kinh tế toàn cầu. Chính vì vậy mà từ nhiều năm trở lại đây, hàng nông sản của nước ta đã và đang có vị trí ngày càng quan trọng trên thị trường hàng nông sản thế giới với các mặt hàng nông sản chủ yếu như : cà phê, điều, hạt tiêu, chè, gạo,...Tuy nhiên, thị trường nông sản thế giới cũng ngày càng chứa đựng những đòi hỏi khắt khe về nhiều phương diện khác nhau như: công nghệ sản xuất- chế biến, giá cả, chất lượng sản phẩm, thị hiếu, thói quen tiêu dùng của khách hàng và những thương lượng thương mại giữa các quốc gia,...Theo Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, số lượng thị trường xuất khẩu hàng nông sản nước ta trong những năm gần đây đã tăng khá nhanh, từ 107 thị trường năm 2008 đã tăng lên 129 thị trường trên toàn cầu ở năm 2013. Điều này cho thấy, chính phủ và cộng đồng doanh nghiệp xuất khẩu hàng nông sản trên phạm vi cả nước đã có nỗ lực rất lớn trong việc giữ ổn định thị phần và tìm kiếm thêm bạn hàng

mới trên các thị trường truyền thống, không ngừng thâm nhập và mở rộng thị trường mới ở khắp các châu. Mới đây, việc ký kết hiệp định tự do thương mại (FTA) giữa Việt Nam và liên minh kinh tế Á – Âu, giữa Việt Nam và Hàn Quốc; cũng như cuối năm nay, cộng đồng kinh tế ASEAN chính thức sẽ được thành lập mà nước ta là một thành viên, cùng với hiệp định thương mại tự do đang chuẩn bị ký kết với Liên minh EU,... đang tạo thêm cơ hội cho nông sản Việt Nam khi hàng rào thuế quan đối với mặt hàng này hầu hết được dỡ bỏ,...

Trong khi đó, phần lớn các doanh nghiệp xuất khẩu nông sản của nước ta lại chưa quan tâm thỏa đáng vào những tiêu chí cả thuận lợi, lẫn thách thức như đã nêu trên. Vì vậy, nông sản xuất khẩu của nước ta vẫn chủ yếu là xuất khẩu thô, giá trị và khả năng cạnh tranh còn thấp so với các nước trong khu vực,...

2. Xuất khẩu nông sản

Kinh tế nông nghiệp, nông thôn nói chung là trụ cột của nền kinh tế nước ta và đang trở thành ngành sản xuất lớn nhưng sản xuất vẫn còn tự phát, chưa có sự liên kết hữu cơ theo mô hình 4 nhà (nhà nông, nhà nước, nhà khoa học và doanh nghiệp),... nên hiệu quả sản xuất, kinh doanh và xuất khẩu còn chưa tương xứng với tiềm năng và thế mạnh. Với hàng nông sản nước ta nói riêng, dù đã tham gia vào chuỗi giá trị toàn cầu song lại mới chỉ dừng lại ở việc cung cấp đầu vào là nông sản thô, trong khi giá trị gia tăng đối với hàng nông sản lại chủ yếu do khâu chế biến, bao gói và hoạt động thương mại¹. Nghiên cứu cho thấy, mặc dù kim ngạch xuất khẩu hàng nông sản của nước ta những năm gần đây đã góp phần không nhỏ vào việc hạn chế nhập siêu và thúc đẩy tăng trưởng kinh tế. Tuy nhiên, các mặt hàng nông sản xuất khẩu vẫn đang phải đối mặt với những thách thức không nhỏ khi tham gia vào sân chơi kinh tế toàn cầu.

2.1. Vài nét về xuất khẩu nông sản hàng năm

Dự báo đến năm 2020, xuất khẩu nông sản nói chung vẫn sẽ tiếp tục khó khăn do giá nông sản thế giới đang trên đà đi xuống bởi cung ngày càng lớn hơn cầu. Đặc biệt là khi soi xét vào trường hợp của nước ta - nền kinh tế chủ yếu xuất khẩu nông sản thô, chưa có nhiều sản phẩm chế biến sâu.

---

¹ PGS.TS. Đinh Văn Thành, Tăng cường năng lực tham gia của hàng nông sản vào chuỗi giá trị toàn cầu trong điều kiện hiện nay ở Việt Nam

Theo Bộ Nông Nghiệp và Phát triển Nông thôn, giá trị xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính của nước ta năm 2012 đạt khoảng 14,99 tỷ USD, tăng 10% so với năm 2011. Bước sang năm 2013, tổng kim ngạch xuất khẩu nông, lâm, thủy sản tăng nhẹ, nhưng xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính như gạo, cà phê, chè,... đều giảm cả về khối lượng và giá trị (Xem bảng 1 dưới đây). Cụ thể là tổng giá trị xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính năm 2013 đạt khoảng 13,1 tỷ USD, giảm 11,9% so với năm 2012. Cà phê là mặt hàng có mức giảm nhiều nhất, với khối lượng xuất khẩu cả năm đạt khoảng 1,3 triệu tấn với giá trị 2,8 tỷ USD, giảm 23,6% về khối lượng và giảm 25,1% về giá trị so với năm 2012.

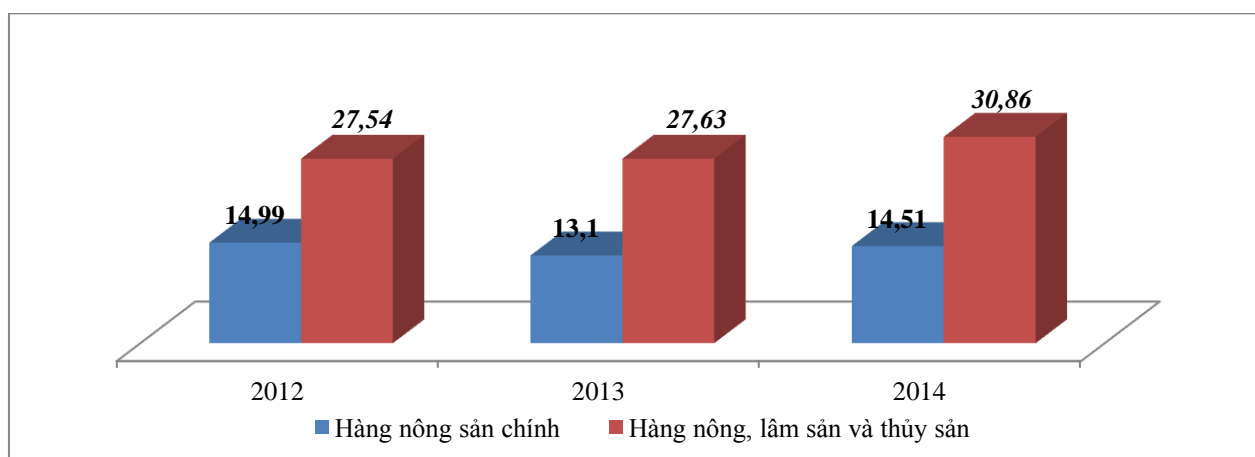
Bảng 1. Khối lượng một số mặt hàng nông sản xuất khẩu (Nghìn tấn)

	2010	2011	2012	2013	2014
Cà phê	1218	1260	1735,5	1301,2	1690,5
Hạt điều nhân	190	178	221,8	262,1	302,9
Hạt tiêu	117	124	116,8	132,8	155,1
Chè	137	135	146,9	141,2	132,7
Gạo	6900	7100	8000	6600	6400

Nguồn: Tổng cục Thống kê

Khác với năm 2013, xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính trong năm 2014 đã đạt được kết quả tích cực hơn, với giá trị là 14,51 tỷ USD, tăng 11,1%, nhưng lại thấp hơn so với năm 2012 (Xem biểu 1 dưới đây).

Biểu 1. Giá trị xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính hàng năm (Tỷ USD)

Nguồn: Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn

Biểu 1 trên cho thấy, tổng giá trị xuất khẩu các mặt hàng nông, lâm sản và thủy sản năm 2014 đạt 30,86 tỷ USD (cao hơn 2 năm trước đó). Tuy nhiên, giá trị xuất khẩu hàng nông sản chính của nước ta năm 2012 lại cao nhất so với các năm khác như ở biểu 1 trên. Cụ thể là giá trị xuất khẩu hàng nông sản chính năm 2012 chiếm trên 54% tổng giá trị kim ngạch xuất khẩu nông, lâm sản và thủy sản; trong khi năm 2013 và 2014, con số này chỉ dưới 50%.

Thực tiễn đã cho thấy, nền kinh tế thế giới nói chung và Việt Nam nói riêng trong các năm 2012 và 2013 đã gặp nhiều khó khăn dẫn đến tăng trưởng suy giảm. Thậm chí, không ít chuyên gia còn cho rằng nền kinh tế của nước ta đã chạm đáy². Dẫu vậy, xuất khẩu các mặt hàng nông sản chủ yếu của nước ta năm 2012 lại cao hơn năm 2013 và 2014. Đây là một minh chứng cho thấy nông nghiệp nước ta đã góp phần cứu cánh nền kinh tế vượt qua nhiều khó khăn và thách thức. Trái lại, những tín hiệu tích cực từ thực tiễn kinh tế 6 tháng đầu năm nay của nước ta lại cho thấy bức tranh kinh tế 2015 sáng sủa hơn so với năm 2014 thì xuất khẩu nông sản lại sụt giảm đáng kể,...

2.2. Tình hình xuất khẩu nông sản 6 tháng đầu năm 2015

Theo số liệu của Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, giá trị xuất khẩu các mặt hàng nông sản chính 6 tháng đầu năm 2015 ước đạt 6,93 tỷ USD, giảm 5,7% so với cùng kỳ năm 2014. Đặc biệt là giảm mạnh ở các mặt hàng như cà phê (35,1%) và gạo (10,5%)³,...

Dưới đây là một số mặt hàng nông sản xuất khẩu giảm sút của nước ta:

Gạo: Khối lượng gạo xuất khẩu 6 tháng đầu năm ước đạt 3,055 triệu tấn với giá trị tương ứng là 1,318 tỷ USD, giảm 6,2% về khối lượng và giảm 10,5% về giá trị so với cùng kỳ năm 2014. Giá gạo xuất khẩu bình quân 5 tháng đầu năm 2015 đạt 435,18 USD/tấn, giảm 3,78% so với cùng kỳ năm 2014. Trung Quốc vẫn là thị trường nhập khẩu gạo Việt Nam lớn nhất trong 5 tháng đầu năm với 36% thị phần. Đáng chú ý nhất là thị trường Malaixia lại có sự tăng trưởng đột biến trong 5 tháng đầu năm 2015, tăng gấp 2,84 lần về lượng và gấp 2,33 lần về giá trị, vươn lên vị trí thứ 3 về thị trường nhập khẩu gạo của Việt Nam, chiếm 7,7% thị phần.

² Xem thêm, Khó khăn của nền kinh tế Việt Nam đã chạm đáy (<http://www.sggp.org.vn/kinhte/2013/6/322026/>)

³ Trung tâm Tin học và Thống kê, Bộ NN&PTNN, Báo cáo kết quả thực hiện tháng 6 năm 2015 ngành nông nghiệp và phát triển nông thôn

Cà phê: Xuất khẩu cà phê 6 tháng đầu năm ước đạt 687 nghìn tấn, tương đương 1,419 tỷ USD, giảm 35,8% về khối lượng và giảm 35,1% về giá trị so cùng kỳ năm 2014. Đức và Hoa Kỳ tiếp tục là hai thị trường tiêu thụ cà phê lớn nhất của Việt Nam trong những tháng này.

Chè: Xuất khẩu chè 6 tháng đầu năm 2015 ước đạt 54 nghìn tấn với giá trị đạt khoảng 90 triệu USD, giảm 6,7% về khối lượng và giảm 4,1% về giá trị so với cùng kỳ năm 2014. Pakistan hiện là thị trường nhập khẩu chè lớn nhất của Việt Nam.

Tiêu: Xuất khẩu tiêu 6 tháng đầu năm 2015 ước đạt khoảng 90 nghìn tấn với giá trị 838 triệu USD, giảm 18,2% về khối lượng nhưng lại tăng 6,1% về giá trị. 3 thị trường nhập khẩu lớn nhất của Việt Nam là Hoa Kỳ, Singapore và Tiểu vương quốc Ả Rập Thống Nhất,...

3. Nguyên nhân sụt giảm và khuyến nghị giải pháp

3.1. Nguyên nhân

Sự sụt giảm về khối lượng và giá trị xuất khẩu một số hàng nông sản đã có những ảnh hưởng nhất định tới cán cân thương mại và các cân đối vĩ mô khác trong nền kinh tế nước ta. Ngoài những hạn chế và cũng là nguyên nhân góp phần dẫn đến sự sụt giảm như đã nêu trên. Nghiên cứu còn cho thấy, một số mặt hàng nông sản chính xuất khẩu giảm còn xuất phát từ một số căn nguyên cơ bản sau đây:

Thứ nhất, nông sản nước ta vẫn còn nhiều mặt hạn chế về chất lượng, giá trị gia tăng và giá cả, cũng như cơ cấu hàng nông sản đang dần không phù hợp với nhu cầu thế giới.

Thứ hai, một nguyên nhân nổi bật nữa cũng đã tác động tiêu cực tới xuất khẩu nói chung và xuất khẩu nông sản nói riêng là do các nước để thả nổi tỷ giá, trong khi nước ta lại ổn định.

Thứ ba, nguồn nhiên liệu không ổn định là một rào cản đối với các doanh nghiệp xuất khẩu nông sản. Vòng luẩn quẩn được mùa- mất giá và mất mùa- được giá đã làm cho diễn biến nhập ngành và xuất ngành của nông hộ một cách tự phát dẫn đến không thể kiểm soát được nguồn nhiên liệu. Hơn nữa, một lỗ hổng hiện nay của các doanh nghiệp xuất khẩu nông sản chính là tập trung quá nhiều vào một số thị trường lớn.

Thứ tư, cạnh tranh giữa các nước có cùng mặt hàng xuất khẩu với nước ta ngày càng gay gắt, cũng như các đối thủ cạnh tranh mới như Campuchia đối với mặt hàng gạo,...

Thứ năm, về vấn đề thương hiệu. Có thể nói rất ít các thương hiệu nông sản của Việt Nam được quốc tế biết đến và đây chính là bất lợi lớn cho hàng nông sản xuất khẩu. Mặc dù, nước ta đang đứng trong top 10 nước trên thế giới về xuất khẩu nông sản nhưng sản phẩm đến tay người tiêu dùng lại mang tên thương hiệu nước ngoài,...

3.2. Khuyến nghị giải pháp

Để khắc phục những hạn chế, yếu kém dẫn đến việc xuất khẩu nông sản sụt giảm như đã nêu trên thì việc tháo gỡ nút thắt- khai thông cho xuất khẩu hàng nông sản nước ta đòi hỏi phải:

Thứ nhất, mô hình liên kết 4 nhà phải tạo ra được bước đột phá về khoa học công nghệ trong phát triển nông nghiệp nhằm đưa ra được các sản phẩm có giá thành rẻ, chất lượng tốt, cạnh tranh được với các nước khác.

Thứ hai, các doanh nghiệp phải hiểu được luật chơi chung trên thị trường nông sản quốc tế, cũng như luật chơi đặc thù của mỗi thị trường mà hàng nông sản nước ta thâm nhập.

Thứ ba, đa dạng hóa thị trường, tăng cường các hoạt động xúc tiến thương mại, trong đó có vai trò của tham tán thương mại tại nước sở tại là rất quan trọng.

Thứ tư, đẩy mạnh công tác dự báo tình hình biến đổi khí hậu và cầu tiêu dùng nông sản quốc tế nói chung, cầu tiêu dùng của các thị trường truyền thống nói riêng để có giải pháp cụ thể nhằm phát triển nông nghiệp bền vững và ưu tiên sản xuất hàng nông sản theo nhu cầu thị trường.

Tóm lại, có nhiều nguyên nhân cả khách quan lẫn chủ quan và có cả những vấn đề ngắn hạn, trung hạn và dài hạn khiến cho hàng nông sản xuất khẩu của nước ta bị sụt giảm thời gian vừa qua. Do đó, sự đồng hành của mô hình 4 nhà trong việc thực hiện những khuyến nghị mang tính giải pháp nêu trên là nhiệm vụ tất yếu và thường xuyên,...

Tài liệu tham khảo:

1. Trung tâm Tin học và Thống kê, Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Báo cáo kết quả thực hiện tháng 6 năm 2015 ngành nông nghiệp và phát triển nông thôn

2. Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Báo cáo tổng kết thực hiện kế hoạch năm 2014 và triển khai nhiệm vụ kế hoạch năm 2015.

3. Trung tâm Tin học và Thống kê, Bộ Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn, Báo cáo kết quả thực hiện 12 tháng năm 2013 và 2012 ngành nông nghiệp và phát triển nông thôn

4. Tổng cục Thống kê, niên giám thống kê tóm tắt năm 2014

5. Nguyễn Thị Hải Anh, Nguyễn Quốc Nghi, Giải pháp nâng cao khả năng cạnh tranh cho hàng nông sản xuất khẩu của Việt Nam, Đại học Cần Thơ, năm 2011

6. Nông sản tắc đầu ra làm "nóng" nghị trường Quốc hội (<http://infonet.vn/nong-san-tac-dau-ra-lam-nong-nghi-truong-quoc-hoi-post164785.info>)

7. Con đường đưa Việt Nam trở thành cường quốc về nông sản (<http://dantri.com.vn/xa-hoi/con-duong-dua-viet-nam-tro-thanh-cuong-quoc-ve-nong-san-873581.htm>)